

ONTWERPBEGROTING NEDERLAND

SEPTEMBER 2021

INLEIDING

In dit Ontwerpbegrotingsplan presenteert het kabinet de economische en budgettaire vooruitzichten. De Europese Commissie en Europese Raad gebruiken het Ontwerpbegrotingsplan om te beoordelen of Nederland voldoet aan de vereisten uit het Stabiliteits- en Groeipact (SGP), waarin de Europese begrotingsregels zijn vastgelegd. Vanwege de uitzonderlijke crisis als gevolg van Covid-19 is de algemene ontsnappingsclausule geactiveerd, waardoor lidstaten passend op de crisis kunnen reageren.

Vanwege de demissionaire status van het kabinet is dit ontwerpbegrotingsplan anders dan gebruikelijk en is het kabinet terughoudender op een aantal dossiers. Tegelijkertijd neemt het kabinet een aantal maatregelen die het noodzakelijk acht. Op de eerste plaats worden generieke steunpakketten stopgezet, maar trekt het kabinet nog steeds geld uit om banen te behouden en inkomens te ondersteunen, werkgevers te helpen zich aan te passen en langdurige economische schade te beperken. Daarnaast investeert het kabinet in klimaatmaatregelen, bovenop het bestaande klimaatbeleid. Ook gaan er extra middelen naar het bestrijden van ondermijnende criminaliteit en een goede toegang tot recht. Tot slot zet het kabinet stappen om Nederland voor de lange termijn minder kwetsbaar te maken voor economische klappen.

De economische en budgettaire vooruitzichten zijn afkomstig uit de Macro-Economische Verkenning en Middellangetermijnverkenning van het Centraal Planbureau (CPB) en de Miljoenennota 2022. Een uitgebreidere toelichting op de beleidsplannen van het kabinet is te vinden in de Miljoenennota 2022. De cijfers bevatten nog geen gegevens over de Europese herstel- en veerkrachtfaciliteit, omdat het plan voor de faciliteit later door Nederland wordt ingediend.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding.....	2
Hoofdstuk 1: Macro-economische prognose.....	4
Hoofdstuk 2: Begrotingsdoelstellingen.....	8
Hoofdstuk 3: Projecties van inkomsten en uitgaven bij een scenario van ongewijzigd beleid.....	12
Hoofdstuk 4: Doelstellingen inzake inkomsten en uitgaven.....	13
Hoofdstuk 5: Discretionaire budgettaire ontwikkelingen.....	14
Hoofdstuk 6: Mogelijke verbanden tussen het ontwerpbegrotingsplan en de landenspecifieke aanbevelingen vastgestelde streefdoelen.....	17
Hoofdstuk 7: Verschil ten opzichte van het meest recente Stabiliteitsprogramma.....	21
Hoofdstuk 8: Verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven.....	22
Bijlage 1: Methodologische aspecten, met inbegrip van de geraamde effecten van geaggregeerde begrotingsmaatregelen op de economische groei.....	23
Bijlage 2: Tabellen Ontwerpbegrotingsplan.....	24

HOOFDSTUK 1: MACRO-ECONOMISCHE PROGNOSE

Gegeven de ingrijpende contactbeperkingen is de economische schade tot op heden beperkter dan verwacht. Tijdens de eerste lockdown kwam een deel van het sociale en economische leven tot stilstand. Veel economische indicatoren doken ongekend snel in het rood, zoals productiestatistieken, vertrouwensindicatoren en gewerkte uren (zie tabel 1.2.1). De bbp-daling in het tweede kwartaal van 2020 was de sterkste daling in een kwartaal sinds het begin van de metingen.¹ Een kwartaal later leidden de versoepelingen van de coronamaatregelen dan weer tot een groeirecord. Het eerste halfjaar van de crisis ging dus samen met een heftige slingerbeweging van de economie. Tijdens de tweede lockdown was de verstoring van de economie veel kleiner. Het lijkt erop dat bedrijven en huishoudens beter voorbereid waren op de herinvoering van beperkingen. Mede dankzij de creativiteit en het aanpassingsvermogen van ondernemingen en werknemers is de productie in veel sectoren toch relatief op peil gebleven. Het herstel is door de laatste coronagolven weliswaar vertraagd, maar niet gebroken. De economie is vanaf de lente aangetrokken, veel seinen staan weer op groen (zie laatste kolom tabel 1.1). Ondanks deze positieve macro-indicatoren heeft een deel van de ondernemers wel degelijk moeten interen op de reserves, of wordt nog steeds geconfronteerd met beperkingen en onzekerheid.

Tabel 1.1 Indicatoren voor coronamaatregelen² en economie

Indicator	2020K1	2020K2	2020K3	2020K4	2021K1	2021K2
Lockdown index (Oxford)	16	71	45	64	78	67
Consumentenvertrouwen	-2	-27	-27	-27	-19	-6
Ondernemersvertrouwen	6	-37	-19	-4	-6	2
Wereldhandel, volume (in mld. USD)	361	322	359	373	386	391
Dagproductie industrie (2015=100)	108	98	104	107	109	113
Faillissementen	801	847	572	483	407	381
Gewerkte uren (in mln. uur)	3467	3245	3428	3355	3404	3440
Aantal werkenden (x 1000)	9052	8879	8907	8967	9010	9028
Aantal werklozen (x 1000)	277	349	419	384	334	307

De faillissementen zijn historisch laag ondanks de economische krimp. Dankzij de ruimhartige coronasteun lag het aantal faillissementen in 2020 op het laagste niveau in twintig jaar. In augustus 2021 werd zelfs het laagste maandcijfer sinds 1990 genoteerd. Mede dankzij de steunmaatregelen nam het inkomen van alle ondernemers samen nog net iets toe (met 800 miljoen euro in 2020), hoewel de verschillen onderling uitzonderlijk groot zijn. Met het opengaan van de economie en de afbouw van het steunbeleid kan de normale dynamiek van bedrijfsopheffingen en bedrijfsoprichtingen weer op gang komen. Dit is belangrijk voor de gezondheid, concurrentiekracht en productiviteit van Nederlandse bedrijven op de langere termijn.

¹ Dit is buiten de beide wereldoorlogen gerekend, uit die perioden zijn geen metingen.

² Lockdown index (Oxford): een indicator voor de zwaarte van contactbeperkingen, ontwikkeld door de Universiteit van Oxford. Deze houdt 23 indicatoren voor verschillende soorten contactbeperkingen bij en vertaalt deze in een indexcijfer voor Nederland. Consumentenvertrouwen (CBS): indicator voor het aandeel van de consumenten met positieve verwachtingen voor de economie, bij een waarde van 0 is het aandeel 50%.

Ondernemersvertrouwen (CBS): indicator voor het aandeel bedrijven met positieve verwachtingen

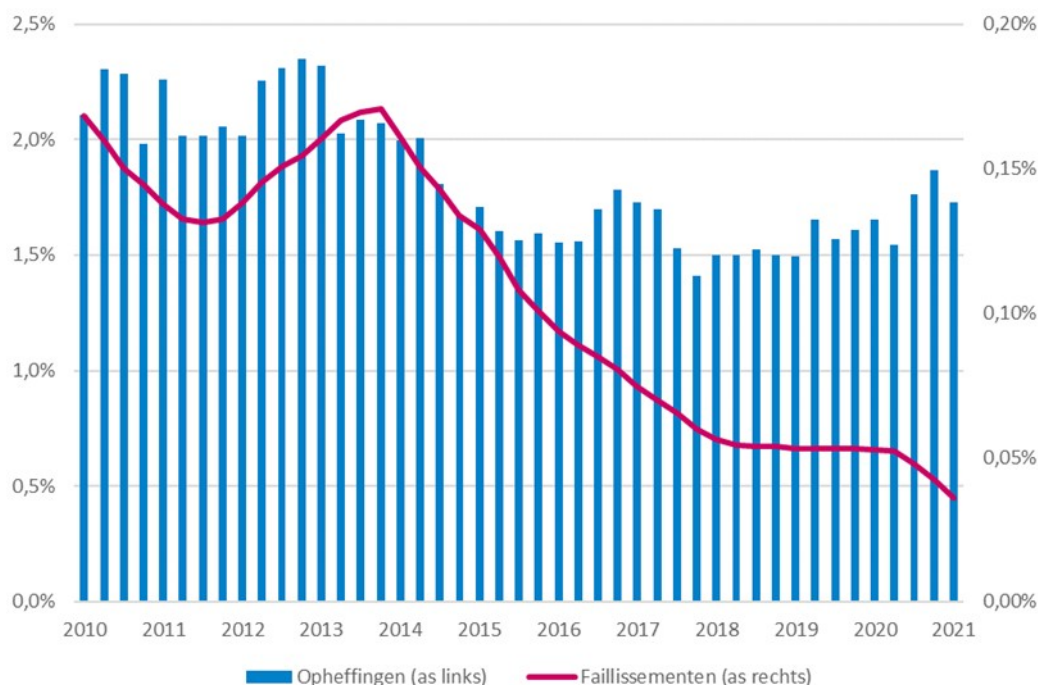
Wereldhandel (CPB): jaar-op-jaar ontwikkeling van de wereldhandel

Dagproductie industrie (CBS): index voor de gemiddelde productie van de Nederlandse industrie, 2015=100

Faillissementen (CBS): uitgesproken faillissementen van bedrijven en instellingen (excl. eenmanszaken)

Gewerkte uren (CPB), aantal werkenden (CBS), aantal werklozen (CBS): indicatoren arbeidsmarkt

Figuur 1.1 Faillissementen en opheffingen als percentage van het aantal bedrijven, 12-maands gemiddelde

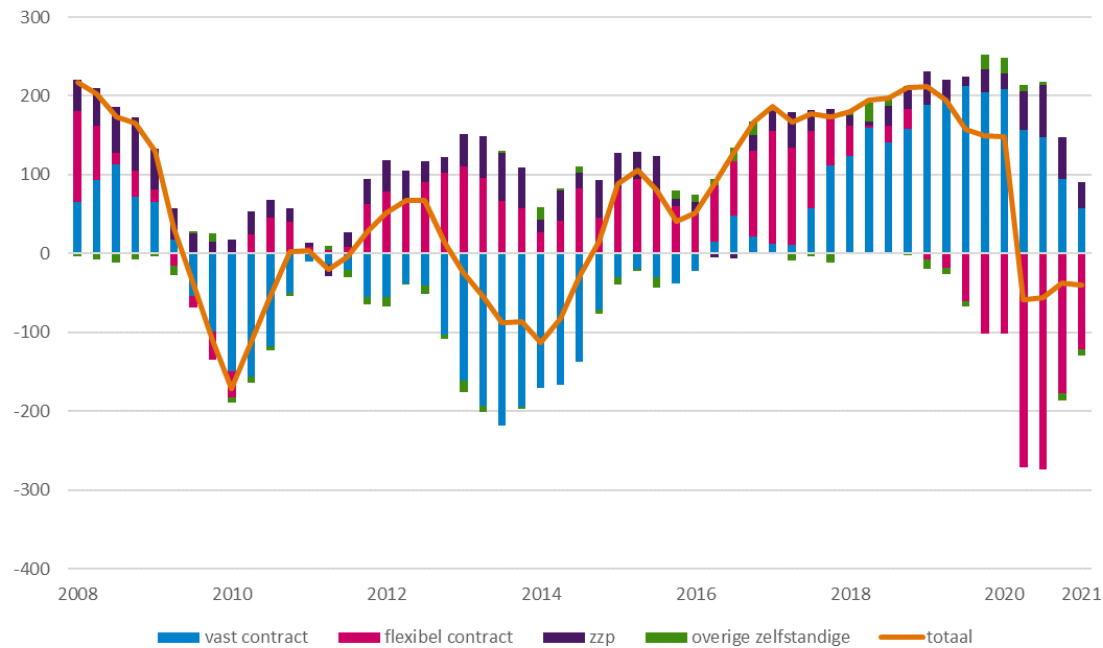

Bron: CBS

De economische situatie van de meeste huishoudens is stabiel; de gevolgen zijn het zwaarst voor groepen die al kwetsbaar waren. De klappen vallen vaker bij jongeren, laagopgeleiden, mensen met een migratieachtergrond en mensen met een arbeidsbeperking. Deze groepen werken vaker op onzekere contracten of werken in de sectoren die hard zijn geraakt. Het aantal flexwerkers is door corona afgenomen (vooral de oproepkrachten) en het aantal vaste contracten is licht toegenomen (zie figuur 1.2). Dit neemt niet weg dat driekwart van de mensen die het afgelopen jaar een nieuwe baan vond flexwerker is.³ De loonondersteuning via de NOW zorgde ervoor dat werkgevers lonen konden blijven doorbetalen. Mede hierdoor bleef het gemiddelde beschikbare inkomen doorgroeien (met 2,4 procent in 2020). De meeste huishoudens hebben extra gespaard, maar dat geldt niet voor iedereen. Vooral bij hogere inkomens - die veel vaker een vast contract hebben - zijn de besparingen opgelopen. Maar dat geldt niet voor iedereen. Veel zzp'ers en flexwerkers hebben daarentegen hun spaartegoeden moeten aanspreken.

³ Daling aantal flexwerknemers afgevlakt na begin coronacrisis, [CBS](#), 2021.

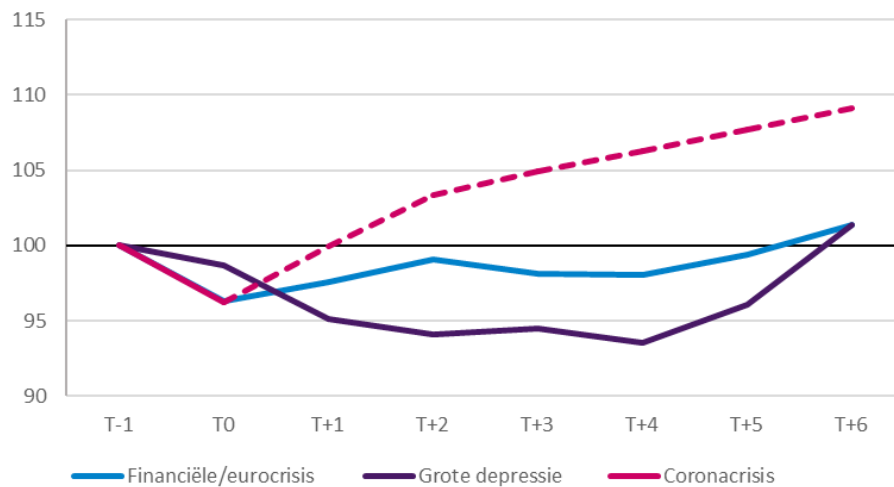
Figuur 1.2 Werkenden naar dienstverband, jaar-op-jaar verschil in duizenden

Bron: CPB

Als de gevolgen van het coronavirus onder controle blijven, wordt een spoedig herstel van de economie verwacht. Het bbp groeit dit jaar volgens het CPB naar verwachting met 3,9 procent en in 2022 met 3,5 procent. Ondanks de historisch grote krimp in 2020 is de verwachting dat het bbp in het derde kwartaal van 2021 zal zijn hersteld tot het niveau van voor de crisis. Dat is veel sneller dan bij eerdere grote crises (zie figuur 1.3). Dit snelle herstel heeft vooral te maken met de aard van de coronacrisis en met de grootschalige directe overheidssteun. Anders dan bijvoorbeeld in de financiële crisis (die in 2009 tot een grote krimp leidde) is er tot op heden geen sprake van grote vermogensverliezen bij huishoudens of problemen met kredietverlening. Uiteraard hangt dit nog wel af van de verdere ontwikkeling van het coronavirus. De snelheid van het herstel laat onverlet dat deze crisis haar sporen nalaat en de economie heeft veranderd. Een aantal trends is mogelijk in een stroomversnelling geraakt, zoals werken op afstand en online winkelen. Ondanks de snelheid van het economisch herstel worden zal niet alle misgelopen economische groei ten gevolge van de pandemie worden ingehaald. De permanente schade wordt door het CPB geschat op 1,5 procent van het bbp.

Figuur 1.3 Aantal jaren nodig voor herstel bbp tot pre-crisisniveau na de drie diepste gemeten crises; de grote depressie, de financiële/eurocrisis en de coronacrisis (T0=1929, 2009, 2020)

Bron: CPB, CBS

De uitzonderlijke aard van deze crisis maakt de vooruitzichten onzekerder dan anders.

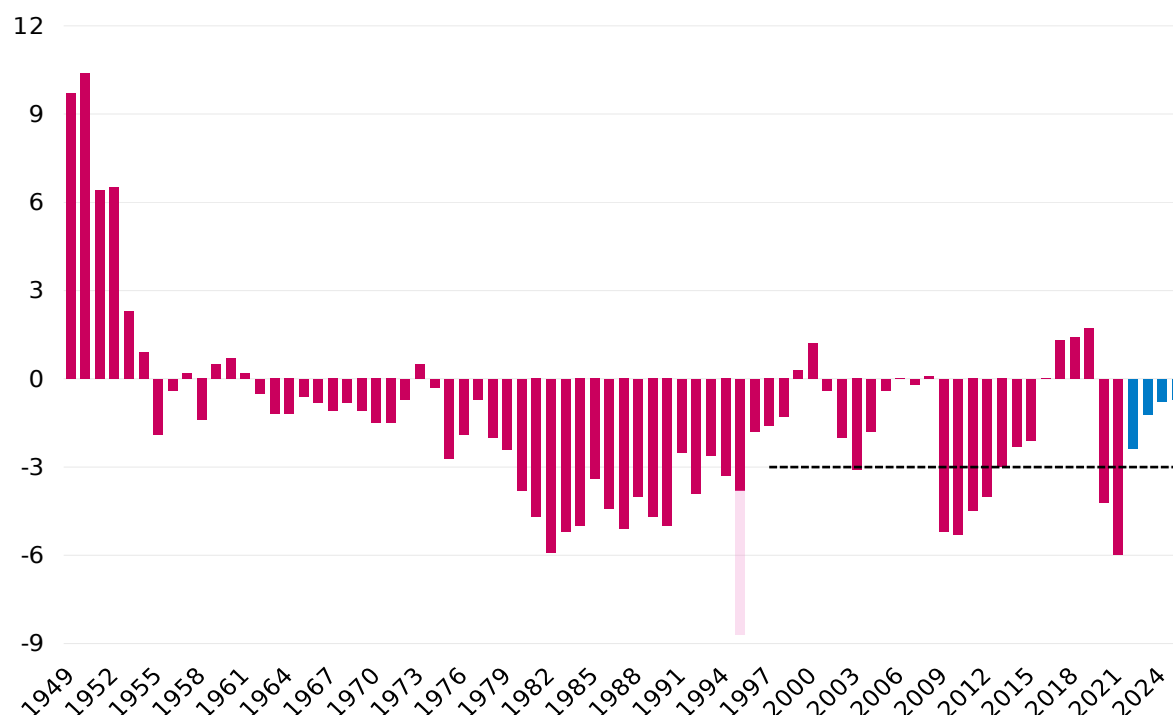
Ondanks het vele onderzoekswerk dat is verricht, is een pandemie nog steeds onbekend terrein voor onderzoekers en economische instellingen. Tijdens de coronacrisis zijn er diverse dingen gebeurd die niet waren verwacht, zoals sterk stijgende huizenprijzen, dalende werkloosheid en een zeer laag aantal faillissementen, terwijl de economie historisch kromp. Dat maakt de ramingen voor het komende jaar extra onzeker en maakt nieuwe verrassingen meer waarschijnlijk. Zoals het eerdere verloop van de pandemie laat zien, kunnen deze verrassingen zowel positief als negatief uitvallen. Als consumenten een groter deel uitgeven van de tijdens corona extra gespaarde middelen, kan dit de economie verder aanjagen. Omgekeerd zou de crisis langer kunnen aanhouden indien vaccins onvoldoende effectief blijken tegen nieuwe varianten van het coronavirus.⁴ Ook de ontwikkeling van de inflatie - recent in verschillende landen behoorlijk gestegen - vormt een bron van onzekerheid. Verschillend coronabeleid wereldwijd, wisselende reisadviezen en haperingen in de mondiale goederenstromen blijven ook voor hinder zorgen voor huishoudens en (internationaal opererende) bedrijven.

⁴ Juniraming, CPB 2021, paragraaf 4; alternatieve scenario's,

HOOFDSTUK 2: BEGROTINGSDOELSTELLINGEN

De gevolgen van de coronacrisis leiden tot een historisch groot begrotingstekort. Het kabinet heeft omvangrijkere nood- en steunmaatregelen genomen dan ooit tevoren om de gevolgen van de coronacrisis te beperken. De coronagerelateerde uitgaven zijn niet ten koste gegaan van de reguliere uitgaven, maar hebben geleid tot een negatief begrotingssaldo en een stijging van de overheidsschuld. Het overheidssaldo komt in 2021 naar verwachting uit op –6,0 procent van het bbp. In 2020 bedroeg het saldo –4,3% van het bbp. Dit zijn ongekennde historische tekorten. Het plaatsen van de corona-uitgaven buiten de begrotingskaders is een uitzonderlijke keuze, die het kabinet bewust heeft gemaakt vanwege deze unieke crisis. Vanwege het sterke (huidige en verwachte) economische herstel en de afbouw van de tijdelijke steunmaatregelen zal het begrotingstekort naar verwachting relatief snel herstellen en uitkomen op –2,4 procent van het bbp in 2022.

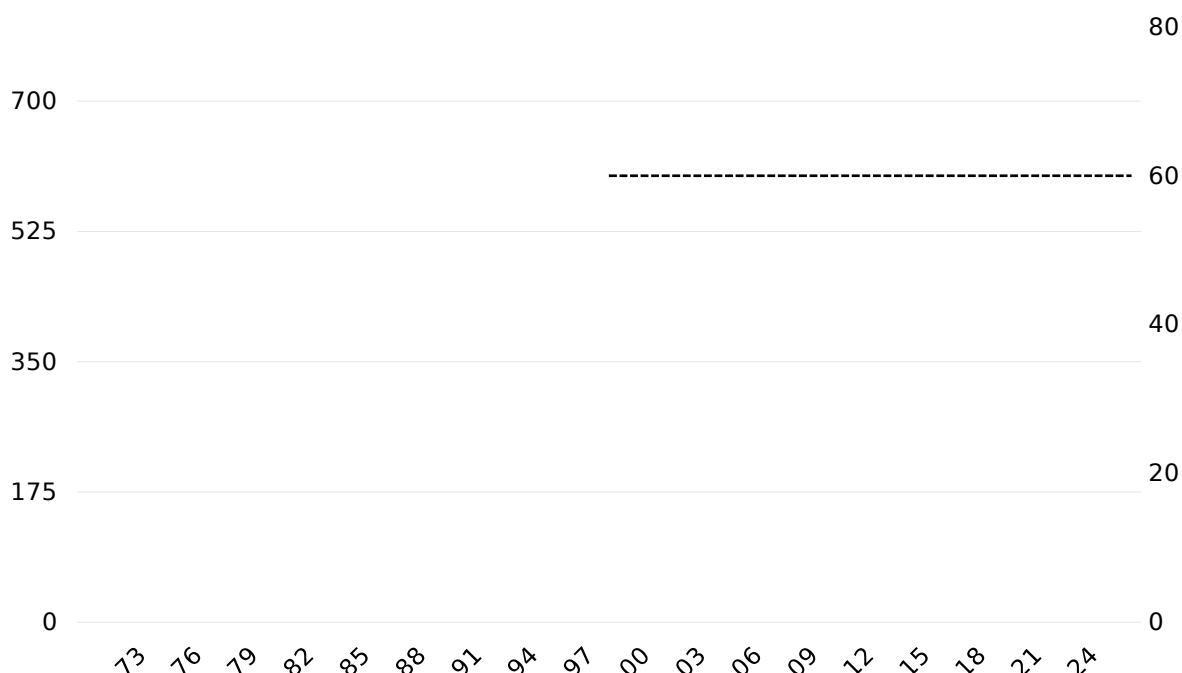
Figuur 2.1. Ontwikkeling overheidssaldo in procenten bbp

Bron: CPB

De staatsschuld blijft door opgebouwde buffers binnen de perken. De verwachting is dat de staatsschuld eind dit jaar 57,8 procent van het bbp is en in 2022 57,7 procent van het bbp. De staatsschuld is wel aanzienlijk gestegen ten opzichte van 2019. Toen was de schuldquote nog 48,6 procent van het bbp. Toch is het schuldniveau onder de Europese grenswaarde van 60 procent gebleven. In de jaren voorafgaand aan de coronacrisis daalde de staatsschuld, waardoor er een buffer ten aanzien van de Europese grenswaarde ontstond. De verhoging van de overheidsschuld heeft geen gevolgen gehad voor de kredietwaardigheid van Nederland.

Figuur 2.2 Overheidsschuld in miljarden euro's (balk) en procenten bbp (lijn)

Bron: CPB

Voor lidstaten in de preventieve arm, zoals Nederland, geldt normaliter een *Medium Term Objective* (MTO) voor het structurele saldo van maximaal -0,5 procent van het bbp. Zoals te zien in tabel 2.1, is het verwachte structurele saldo dit jaar -4,9 procent van het bbp en volgend jaar -2,7 procent van het bbp. Hiermee voldoet Nederland niet aan zijn MTO, maar beweegt het wel in voldoende mate naar het MTO toe. Bovendien geldt op dit moment de algemene ontsnappingsclausule uit het Stabi-liteits- en groeipact, waardoor de eisen ten aanzien van het structurele saldo tijdelijk niet gelden. Nederland houdt rekening met de de-activatie van de algemene ontsnappingsclausule vanaf 2023, wanneer de economie weer op het niveau van voor de crisis zit.

Tabel 2.1 Structureel EMU-saldo

In procenten bbp	2020	2021	2022
Feitelijk EMU-saldo	-4,3	-6,0	-2,4
Conjuncturele component	2,3	1,0	-0,3
Incidentele maatregelen	0,0	0,0	0,0
Structureel EMU-saldo	-1,9	-4,9	-2,7

In Nederland is onder het gevoerde beleid van de afgelopen jaren ruimte gecreëerd om een mogelijke schok voor de overheidsfinanciën op te vangen. De afgelopen jaren draaide de economie op volle toeren, met overschotten op de begroting tot gevolg. Onder de systematiek van het trendmatig begrotingsbeleid staat het niveau van de uitgaven grotendeels vast voor de hele kabinetsperiode. Dit geldt ook voor de beleidsmatige ontwikkeling van de inkomsten. Meeval- lers in het overheidssaldo leiden in principe dus niet tot extra ruimte op de begroting, maar zorgen voor een snellere opbouw van buffers. Hierdoor daalde de schuld sneller dan werd verwacht bij het Regeerakkoord en werd ruimte gecreëerd voor mindere tijden. Door deze ruimte nu in te zetten om de economie te ondersteunen, draagt de overheid bij aan stabiliteit en continuïteit. Alle overheids- uitgaven hebben naar verwachting bijgedragen aan een spoedig herstel van de economie.

Hoewel de stijging van de schuld als gevolg van de coronacrisis historisch gezien groot is, leidt deze stijging niet direct tot een niveau dat in historisch opzicht ongebruikelijk of schadelijk voor de economie is. Zo steeg de Nederlandse staatschuld gedurende de financië-

le crisis met 25 procentpunt terwijl de huidige coronacrisis waarschijnlijk de schuldquote laat oplopen met circa 10 procentpunt. Daarbij konden de extra miljarden tegen een negatieve rente worden geleend dankzij de goede kredietwaardigheid van Nederland, de wereldwijde lage rentestand en het ECB-beleid. De huidige negatieve rente betekent echter niet dat het verhogen van de schuld risicoloos is. De rente kan immers weer gaan stijgen.

Extra risicoregelingen met een omvang van circa 50 miljard euro dragen bij aan economisch herstel gedurende de coronacrisis door het wegnemen van onzekerheid. De overheid is in staat om risico's te dragen die de markt niet op zich kan nemen. Het wegnemen van risico's zorgt ervoor dat financiers het vertrouwen hebben om te investeren en uit te lenen. Dit vertrouwenseffect is extra sterk tijdens een economische crisis. Het kabinet heeft er daarom bewust voor gekozen om bestaande risicoregelingen te verruimen en nieuwe regelingen aan te gaan. Onder risicoregelingen worden zowel leningen als garanties verstaan. Een garantie is een voorwaardelijke verplichting van een partij buiten de overheid die het Rijk op zich neemt. Een lening is een uitgave met terugbetalingsverplichting en een aflossingsschema. Voorbeelden hiervan zijn de garanties (2,2 miljard euro) en leningen aan KLM (0,3 miljard euro). Van de 50 miljard aan extra risicoregelingen vanwege de coronacrisis betrof 35 miljard garanties op het Europese economisch herstel te bevorderen. Voor 2022 bedragen de coronagerelateerde garanties naar verwachting nog circa 41 miljard euro. Hiervan bestaat 33,2 miljard euro uit de Europese garanties SURE en NGEU.

Wanneer de economie na de coronacrisis in rustig vaarwater komt, keert het uitstaande risico van garanties vanzelf terug naar het niveau van voor de crisis. In 2020 was het uitstaand risico van de nationale garanties circa 7 procent van het bbp. Het 'nee, tenzij'-beleid zorgt ervoor dat na het aflopen van alle coronagerelateerde garanties in 2024 het uitstaand risico naar verwachting automatisch weer naar het niveau voor 2020 daalt. Op die manier kan het kabinet gedurende een volgende crises het vertrouwen in de economie opnieuw versterken met risicoregelingen indien dat nodig is. Daarnaast zorgt een vermindering in het aantal garanties voor minder risico voor de begroting. Wanneer een garantie wordt ingeroepen is de rekening namelijk voor de overheid.

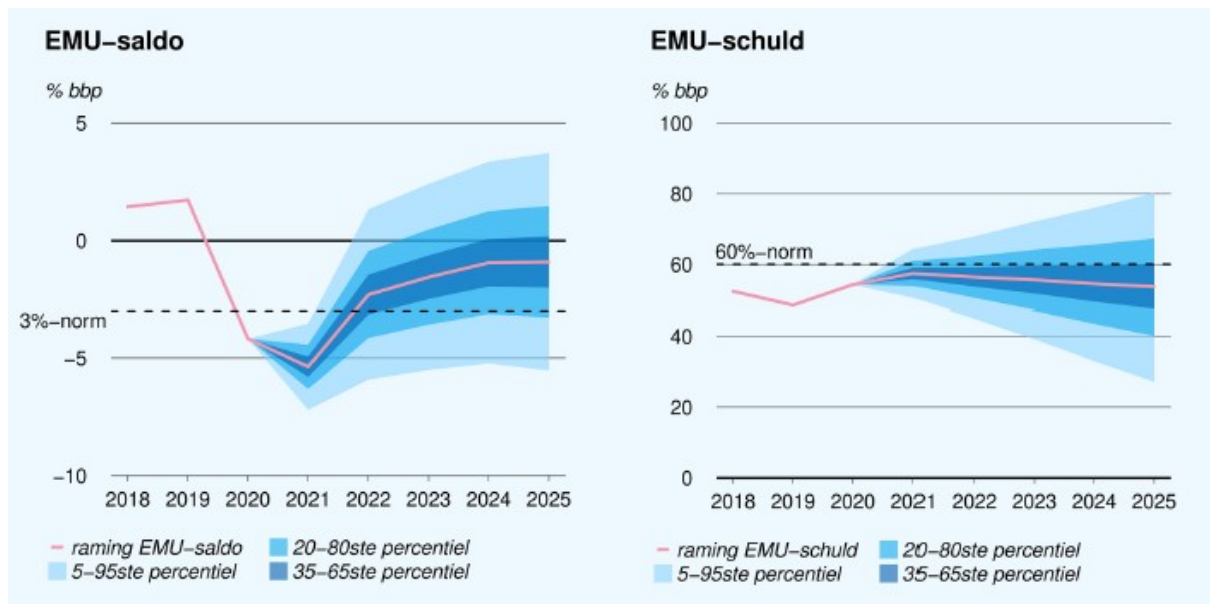
Tabel 2.2 Ontwikkeling uitstaand risico garanties

In procenten bbp	2020	2021	2022
Overheidsgaranties	29,2	24,8	23,6
Overheidsgaranties: gelinkt aan coronacrisis	6,3	4,9	4,6

De huidige ramingen tonen goede vooruitzichten, maar zijn omgeven met onzekerheid. Het economische beeld kan er in de komende decennia uiteraard ook anders uitzien. Onderstaande analyse van het CPB laat deze onzekerheid - inherent aan ramingen - zien.⁵ Figuur 2.3 laat de foutmarge zien van de middellangetermijnramingen van het CPB ten opzichte van de realisatie bij ongewijzigd beleid. Hieruit blijkt dat de kans circa 30 procent is dat de staatsschuld tussen de 45 en 60 procent bbp zal uitvallen tot met 2025 en 90 procent kans dat dit ongeveer tussen de 30 of 80 procent bbp zal zijn; ruim 25 procentpunt anders dan het huidige basispad.

⁵ Voor een volledige analyse: zie het achtergronddocument schuldprojectie van het CPB (2021), nog te publiceren.

Figuur 2.3 Forse onzekerheden bij verloop EMU-saldo en schuld

Bron: CPB

De scenario-analyse van het CPB laat zien dat het schuldniveau in 2060 sterk kan variëren als de onderliggende variabelen veranderen. Een eventuele rentestijging heeft een forse invloed op de toekomstige overheidsschuld. Tabel 2.3 laat de gevoeligheid voor rente zien van de schuld in 2060. Daaruit blijkt dat de staatsschuld aanzienlijk hoger kan uitvallen bij een eventueel hoger toekomstig renteniveau. Het omgekeerde is echter ook het geval bij een lager toekomstig renteniveau.

Tabel 2.3: Schokproef rente op schuldprojectie⁶

Variant	Schuldprojectie 2060 (in % bbp)
Basispad (rente op schuld = 0,6% ¹)	28%
2% rente op schuld	41%
3% rente op schuld (r=g)	52%
4,5% rente op schuld (=discontovoet0	78%

Bron: CPB

Het CPB geeft aan dat als de zorguitgaven tot en met 2060 met 1 procent per jaar meer groeien dan verondersteld met zogenoemde constante arrangementen, de staatsschuld ruim 70 procentpunt hoger zal uitvallen. In dat scenario zou de staatsschuld volgens het CPB in 2060 bijna 100 procent bbp bedragen. Dit is echter een scenario waarbij er geen hogere belastingen of (zorg)premies zouden volgen. Volgens de huidige systematiek van lastendeckende premies zou de hogere groei van de Zvw-uitgaven (zorgverzekeringswet) worden gedekt door extra premies. Dan zou de staatsschuld uitkomen op 71 procent bbp en zou de belastingdruk bijna 3 procent bbp hoger liggen. Bij volledige dekking via extra belastingen en premies zouden de belastingen bijna 6 procent bbp hoger uitvallen en zou de staatsschuld in 2060 42 procent bbp zijn. Dit geeft aan hoe sterk de langetermijngevolgen kunnen zijn van een hogere stijging van de zorguitgaven.

De bovenstaande scenario's laten zien dat het belangrijk is voorzichtig te zijn met het sturen op schuldindicatoren voor de (middel)lange termijn. Dit kan leiden tot procyclisch beleid. Bovendien zijn bovenstaande scenario's niet limitatief. Zo geeft het CPB aan dat bijvoorbeeld ook economische groei, arbeidsproductiviteit en arbeidsparticipatie anders kunnen uitvallen, met uiteenlopende effecten op de overheidsfinanciën.

⁶ De rente hier is gebaseerd op de Ultimate Forward Rate (UFR), een methode waarmee de rente op de lange termijn benaderd wordt.

HOOFDSTUK 3:

PROJECTIES VAN INKOMSTEN EN UITGAVEN BIJ EEN SCENARIO VAN ONGEWIJZIGD BELEID

Tabel 3.1 Doelstellingen inzake overheidsuitgaven en -inkomsten, uitgesplitst naar belangrijkste onderdelen

In procenten bbp		2021	2022
Overheid (S.13)	ESA-Code		
1. Totaal inkomsten in ongewijzigd beleid	TR	42,88	42,2
<i>Waarvan:</i>			
1.1. Belastingen op productie en invoer	D.2	12,1	12,1
1.2. Belastingen op inkomen, vermogen enz.	D.5	12,9	13,0
1.3. Vermogensheffingen	D.91	0,3	0,3
1.4. Sociale premies	D.61	13,4	12,9
1.5. Inkomen uit vermogen	D.4	0,4	0,4
1.6. Andere		3,6	3,5
p.m.: Belastingdruk (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		38,8	38,3
2. Totaal uitgaven in ongewijzigd beleid	TE	48,1	44,5
<i>Waarvan:</i>			
2.1. Beloning van werknemers	D.1	8,6	8,5
2.2. Intermediair verbruik	P.2	6,9	6,3
2.3. Sociale uitkeringen	D.62	22,1	21,8
<i>Waarvan:</i> werkloosheidsuitkeringen	D.632	1,3	1,3
2.4. Rente-uitgaven	D.41	0,5	0,4
2.5. Subsidies	D.3	3,8	1,6
2.6. Bruto-investeringen in vaste activa	P.51	3,7	3,5
2.7. Kapitaaloverdrachten	D.9	0,6	0,6
2.8. Andere		1,9	1,7

HOOFDSTUK 4: DOELSTELLINGEN INZAKE INKOMSTEN EN UITGAVEN

Tabel 4.1 Doelstellingen inzake overheidsuitgaven en -inkomsten, uitgesplitst naar belangrijkste onderdelen

In procenten bbp		2021	2022
Overheid (S.13)	ESA-Code		
1. Totaal inkomsten in ongewijzigd beleid	TR	42,8	42,2
<i>Waarvan:</i>			
1.1. Belastingen op productie en invoer	D.2	12,1	12,1
1.2. Belastingen op inkomen, vermogen enz.	D.5	12,9	13,0
1.3. Vermogensheffingen	D.91	0,3	0,3
1.4. Sociale premies	D.61	13,4	12,9
1.5. Inkomen uit vermogen	D.4	0,4	0,4
1.6. Andere		3,6	3,5
p.m.: Belastingdruk (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		38,8	38,3
2. Totaal uitgaven in ongewijzigd beleid	TE	48,1	44,5
<i>Waarvan:</i>			
2.1. Beloning van werknemers	D.1	8,6	8,5
2.2. Intermediair verbruik	P.2	6,9	6,3
2.3. Sociale uitkeringen	D.62	22,1	21,8
<i>Waarvan:</i> werkloosheidsuitkeringen	D.632	1,3	1,3
2.4. Rente-uitgaven	D.41	0,5	0,4
2.5. Subsidies	D.3	3,8	1,6
2.6. Bruto-investeringen in vaste activa	P.51	3,7	3,5
2.7. Kapitaaloverdrachten	D.9	0,6	0,6
2.8. Andere		1,9	1,7

HOOFDSTUK 5:

DISCRETIONAIRE BUDGETTAIRE ONTWIKKELINGEN

De coronacrisis heeft groot effect gehad op de rijksbegroting en zal ook nog doorwerken in 2022. Het kabinet heeft in 2020 en 2021 tot nu toe bijna 70 miljard euro aan extra corona-gerelateerde uitgaven gedaan om de klap van de crisis zo goed mogelijk op te vangen. Door de toenevende vaccinatiegraad zullen de contactbeperkingen naar verwachting verder kunnen worden afgebouwd. Toch ondersteunt het kabinet de economie en de samenleving ook volgend jaar met bijna 12 miljard euro aan corona-uitgaven. Dit betreft onder andere geld voor het onderwijs om leerachterstanden weg te werken. De belastingontvangsten vielen tijdens de coronacrisis beperkt terug en zullen naar verwachting relatief snel herstellen. Daarnaast zijn er extra uitgaven gereserveerd voor maatschappelijke uitdagingen in de context van de klimaattransitie en digitalisering.

Noodmaatregelen coronacrisis

De snelheid van het herstel is mogelijk dankzij de uitzonderlijk ruime en snelle ondersteuning vanuit de overheid. Wanneer de economische situatie verslechtert, geeft de overheid automatisch extra geld uit. De inkomsten lopen terug en de uitgaven aan sociale voorzieningen nemen toe. Deze zogenoemde automatische stabilisatie is normaal gesproken het belangrijkste instrument van de overheid om de slingerbeweging van de economie te dempen. Op deze uitzonderlijke crisis heeft het kabinet daarbovenop gereageerd met ongekende nood- en steunmaatregelen, die noodzakelijk waren om de schade te beperken. Daarmee is op grote schaal ingegrepen in de economie. In totaal is voor ongeveer 80 miljard euro aan noodsteun toegezegd, waarvan circa de helft in 2021 tot besteding komt. De steun was zeer breed en onder soepele voorwaarden beschikbaar voor bedrijven en zelfstandigen die gebukt gingen onder de gevolgen van de coronacrisis. Hiermee ondersteunde de overheid bedrijven en werknemers die ingeperkt werden in hun mogelijkheden om handel te drijven door maatregelen die nodig waren om het virus in te dammen.

Ook in Caribisch Nederland zijn steunmaatregelen opgezet, in lijn met Europees Nederland. Met de landen binnen het Koninkrijk is een samenhangend pakket afgesproken dat hervormingen, investeringen en liquiditeitssteun omvat, om de eilanden te helpen door deze crisis te komen. De Landenpakketten met hervormingen moeten er tevens voor zorgen dat de overheidsfinanciën ook op de lange termijn op een houdbaar pad komen en dat de weerbaarheid van de Caribische Landen bij een toekomstige crisis wordt vergroot.

Ook aan de inkomstenkant zijn omvangrijke maatregelen genomen. Zo hebben 128 duizend bedrijven gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de betaling van verschuldigde belasting en premies uit te stellen. Het gaat om circa 12 miljard euro aan uitstel van belastingbetaling; deze komt voor een groot gedeelte later binnen. Daarnaast bevatten de noodpakketten fiscale maatregelen ter grootte van 4,4 miljard euro. De vorming van een fiscale coronareserve binnen de vennootschapsbelasting is met 3 miljard euro het budgettair grootste onderdeel van de fiscale maatregelen.

In 2022 is er naar verwachting geen generiek steunpakket meer van kracht. Na een periode van circa anderhalf jaar aan uitzonderlijke economische steun komt er per 1 oktober 2021 een einde aan het generieke deel van het steunpakket. Dit betekent dat de regelingen NOW, TVL, Tozo, TONK en diverse fiscale maatregelen niet zijn verlengd. Om de overgang naar de nieuwe structurele situatie te faciliteren, zullen er nog wel een aantal ondersteunende regelingen van kracht zijn om de dynamiek op de arbeidsmarkt te bevorderen. Daarnaast lopen reeds ingevoerde coronasteunmaatregelen voor een deel door in 2022.

In 2022 zullen de coronagerelateerde uitgaven naar verwachting nog bijna 12 miljard euro bedragen. Deze 12 miljard euro betreft vooral doorloop van steun van de NOW-regeling (2,9 miljard euro), beschikbaar stellen van vaccins (0,6 miljard euro) en uitvoeringskosten van verschillende kleinere regelingen per begroting. Daarnaast hebben kinderen en jongeren tijdens de coronacrisis onderwijsachterstanden opgelopen. Om de gevolgen daarvan te beperken is het Nationaal

Programma Onderwijs (NPO) ingevoerd. In 2022 zal naar verwachting circa 4 miljard euro hiervan worden ingezet. Tabel 2.2.2 geeft het overzicht.

Overige budgettaire maatregelen

Het kabinet investeert in totaal ruim 6,7 miljard euro extra in klimaatmaatregelen, bovenop het bestaande klimaatbeleid. Het pakket is erop gericht om uitvoering te geven aan het Urgenda-vonnis. Het beoogt extra emissiereductie te realiseren en te werken aan de energie-infrastructuur van de toekomst. Het kabinet is zich ervan bewust dat het Nederlandse klimaatbeleid de komende jaren verder zal moeten worden aangescherpt. De maatregelen die het kabinet nu neemt, leveren hieraan een belangrijke bijdrage. Voor het volgende kabinet is het van belang om in aanvulling hierop een evenwichtig en integraal pakket samen te stellen.

Het kabinet trekt 1,3 miljard euro uit voor subsidies voor infrastructuurprojecten op het terrein van waterstof en warmte. Op deze terreinen is een bijdrage van de overheid nodig en wordt op korte termijn een investeringsbesluit verwacht. Het kabinet reserveert 223 miljoen euro om te verzekeren dat de uitvoering van het bestaande klimaatbeleid op tempo blijft.

Het kabinet investeert 1,5 miljard euro in verduurzaming van de gebouwde omgeving en in uitbreiding en verbreding van de energiebesparingsplicht. Het gaat dan onder andere om het uitbreiden van de energiebesparingsplicht naar ETS-sectoren, uitbreiding van de fiscale voordelen voor ondernemers om in milieuvriendelijke technieken te investeren (ophoging steunpercentages MIA/VAMIL en tijdelijk extra budget voor de periode 2022-2024) en maatregelen voor de versnelde verduurzaming van koop- en huurwoningen en maatschappelijk vastgoed.

Het kabinet stelt 100 miljoen euro per jaar beschikbaar voor 10 jaar voor het stimuleren van extra woningbouw. Dit komt incidenteel beschikbaar voor additionele woningbouw voor een periode van 10 jaar, niet voor de versnelling van reeds bestaande projecten.

Het kabinet investeert in de rechtsstaat, door de bestrijding van ondermijnende criminaliteit en een goede toegang tot het recht. In dat licht heeft het kabinet besloten om in 2022 554 miljoen euro te besteden aan enerzijds de terugdringing van de georganiseerde, ondermijnende criminaliteit en anderzijds de benodigde bescherming en beveiliging van iedereen die zich beter beschermd moet weten in hun werk tegen ondermijning.

Het kabinet heeft tijdens augustus nog aanvullende besluiten genomen ten aanzien van de lasten voor ondernemers, burgers en woningcorporaties. Het kabinet heeft besloten 1 miljard euro van de middelen die initieel waren gereserveerd voor de Baangerelateerde Investeringskorting (BIK), te gebruiken voor het verlichten van de werkgeverslasten. Het overige deel van de verlichting van de werkgeverslasten (0,8 miljard euro) heeft het kabinet op een andere manier ingezet. Zo verlaagt het kabinet structureel de lasten met 226 miljoen euro voor sociale minima, eenverdieners en gezinnen. Ook stelt het kabinet vanaf 2022 structureel geld beschikbaar om de verhuurderheffing met 30 miljoen euro te verlagen. Daarnaast wordt voor terugverkrijgingen van woningen in het kader van Verkoop onder Voorwaarden (VoV) een nieuwe vrijstelling van de overdrachtsbelasting geïntroduceerd.

Inkomsten

Na een daling van de beleidsmatige lasten in 2021 stijgen de lasten in 2022. In de afgelopen jaren heeft het kabinet de beleidsmatige lasten per saldo verlaagd voor burgers en verhoogd voor bedrijven. Dit jaar dalen de lasten met 1,5 miljard euro. In 2022 stijgen de beleidsmatige lasten weer, met in totaal 3,2 miljard euro. Een belangrijke oorzaak van deze lastenverzwaring is het aflopen van fiscale coronamaatregelen, zoals de vrijstelling van lage btw-tarieven op onder andere mondkapjes en zorgpersoneel. Zonder het uitfasen van fiscale coronamaatregelen stijgen de beleidsmatige lasten in 2022 nog met 2,1 miljard euro. Deze lastenverzwaring wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door de beperking van de verliesverrekening in de vennootschapsbelasting vanaf 2022, een maatregel waartoe vorig jaar al was besloten. Daarnaast hebben enkele kleinere maatregelen nog een lastenverzwarend effect, onder meer het verminderen van de verlenging aangrijpingspunt toptarief en de geleidelijke afbouw van aftrekposten naar het basistarief.

In 2021 nemen de inkomsten met 13 miljard euro toe ten opzichte van 2020. Dit wordt in de eerste plaats gedreven door het economische herstel in 2021. Dit wordt zichtbaar in tabel 5.2. De endogene groei is de groei die verklaard wordt door de algemene economische ontwikkeling. Deze bedraagt 9,0 miljard euro. Beleidsmaatregelen leiden tot 4,1 miljard euro hogere belastingontvangsten ten opzichte van 2020 op EMU-basis. Die toename komt voor een belangrijk deel door de grote omvang van de fiscale coronasteun in 2020, die in 2021 beperkter van aard is.

De belasting- en premieontvangsten groeien in 2022 door met 19,4 miljard euro. Dit kent deels een papieren verklaring: de omvorming van ProRail tot zelfstandig bestuursorgaan levert ongeveer 7,3 miljard euro aan belastinginkomsten op, voornamelijk vennootschapsbelasting en dividendbelasting. Hier staan echter navenante uitgaven tegenover. De economische groei leidt in 2022 tot een stevige inkomstentoeename van 12,5 miljard euro. Deze toename is toe te schrijven aan zowel indirecte belastingen zoals de omzetbelasting als directe belastingen zoals de loon- en inkomensheffing. De consumptie herstelt verder met het loslaten van de coronamaatregelen en de verwachting is bovendien dat de contractlonen harder stijgen.

De belasting- en premieontvangsten zijn minder hard gedaald door de coronacrisis dan aanvankelijk ingeschat, maar het belastinguitstel is nog een onzekere factor. Aan de inkomstenkant van de begroting mogen de belasting- en premieontvangsten ‘meeademen’ met de economie. Dit heet automatische stabilisatie. Vaak betekent dit dat de inkomsten in economisch slechte tijden stevig dalen. Zo duurde het na de financiële crisis tot 2013 voordat de ontvangsten weer het niveau bereikten van 2008. De uitzonderlijke maatregelen om ondernemers te helpen gedurende de coronacrisis hebben de rol van het belastingstelsel als automatische stabilisator grotendeels overgenomen. Om ondernemingen te helpen, biedt de Belastingdienst ondernemers laagdrempelig uitstel van betaling aan voor een groot aantal belastingen. Deze mogelijkheid loopt af per 1 oktober 2021. Dan moeten ondernemers weer hun lopende verplichtingen betalen. Ondernemers krijgen straks vanaf 1 oktober 2022 zestig maanden de tijd om de opgebouwde schuld af te betalen.

Tabel 5.2 Belasting- en premieontvangsten 2020-2022

In miljarden euro's	2020	2021	2022
Belastingen en premies volksverzekeringen op EMU-basis	231,0	242,2	259,1
waarvan belastingen	194,3	202,5	221,6
waarvan premies volksverzekeringen	36,7	39,7	38,2
Premies Werknemersverzekeringen	69,6	71,6	73,1
Totaal	300,6	313,8	334,1
Mutatie		13,2	20,4
waarvan endogene groei		9,1	13,2
waarvan beleidsmaatregelen		4,1	7,2
Endogene mutatie (in %)		3,00%	4,20%
Waardeontwikkeling BBP (in %)		6,20%	5,30%

HOOFDSTUK 6:

MOGELIJKE VERBANDEN TUSSEN HET ONTWERPBEGROTINGSPLAN EN DE LANDENSPECIFIEKE AANBEVELINGEN VASTGESTELDE STREEFDOELEN

Landenspecifieke aanbevelingen (LSA's)

LSA-nummer	Maatregelen (concrete voortgang)
LSA's 2021	
LSA 1: Streef een ondersteunend begrotingsbeleid na in 2022, inclusief de impuls gegeven door de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit, en waarborg nationaal publiek gefinancierde investeringen. (In 2022, pursue a supportive fiscal stance, including the impulse provided by the Recovery and Resilience Facility, and preserve nationally financed investment.) LSA 2: Wanneer de economische ontwikkelingen het toelaten, streef naar een begrotingsbeleid gericht op het behalen van prudente positie op de middellange termijn en verzeker financiële houdbaarheid op de middellange termijn. Stimuleer tegelijkertijd investeringen voor het vergroten van potentiële groei. (When economic conditions allow, pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring fiscal sustainability in the medium term. At the same time, enhance investment to boost growth potential.)	LSA 1 & LSA 2 <i>Begrotingsbeleid</i> Het kabinet heeft tijdens de coronacrisis blijvend gestreefd naar een stimulerend begrotingsbeleid gericht op baanbehoud, inkomensondersteuning, en het voorkomen van faillissementen en langdurige economische schade. In 2020 en 2021 heeft het kabinet ruim 70 miljard euro extra aan coronagerelateerde uitgaven gedaan om de klap van de crisis zo goed mogelijk op te vangen. Het stimulerende begrotingsbeleid is voornamelijk ten laste van het EMU-tekort en EMU-saldo. Het schuldniveau is van 48,6% in 2019 opgelopen tot naar verwachting 57,8% in 2021. Door de toenemende vaccinatiegraad worden de contactbeperkende maatregelen afgebouwd en leeft de economie op. Het kabinet acht het stimulerende begrotingsbeleid relatief minder nodig, maar blijft ruim begrotingsbeleid voeren om de economie in deze aanpassingsfase te ondersteunen. Een deel van het stimulerend begrotingsbeleid omvatte het naar voren halen van geplande uitgaven en investeringen van latere jaren naar 2021. Dit verklaart ook gedeeltelijk waarom het EMU-saldo in 2021 fors verslechtert ten opzichte van 2020. Ook in 2022 wordt een begrotingstekort voorzien, van 2,4% van het bbp, dat wel significant verbetert vanwege de snel terugverende economische groei. Het begrotingsbeleid blijft daarmee de economie ondersteunen en zet verdere stappen in de groene en digitale 'twin transition'. De Studiegroep Begrotingsruimte heeft geadviseerd om rekening te houden met de economische en financiële onzekerheid in de nasleep van de coronacrisis. Om die reden heeft ze geadviseerd om niet te intensiveren of bezuinigen t.o.v. van de uitgaven zoals geraamd in de Middellange Termijn-raming van het CPB. Op deze manier wordt invulling geven aan een prudent begrotingsbeleid, terwijl er wel ruimte blijft voor incidentele uitgaven in de crisisbestrijding. <i>Corona steun- en herstellepakketten</i> Vanwege het coronavirus heeft het kabinet meerdere steunpakketten ingezet. De maatregelen zijn voornamelijk gericht, baanbehoud (NOW), op bedrijvigheid (TVL) en op het bieden van inkomenssteun aan zelfstandigen (TOZO) en huishoudens (TONK) Daarnaast is er aanvullende steun ingezet voor sectoren die hard geraakt zijn door de contactbeperkingen. Ook is er een sociaal pakket waarmee sociale partners, gemeenten, uitvoeringsorganisaties en scholen in kunnen zetten op goede begeleiding van werk(loosheid)naar werk, (om)scholing en ontwikkeling, het tegengaan van armoede en problematische schulden, het aanpakken van jeugdwerkloosheid en het beschermen van kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt. In de Kamerbrief van 30 augustus jl. heeft het kabinet aangekondigd het generieke steunpakket (NOW, TVL, TOZO, TONK en diverse fiscale maatregelen) niet te verlengen per 1 oktober 2021. In deze brief heeft het kabinet wel aanvullend beleid aangekondigd

LSA 3: Besteed bijzondere aandacht aan de samenstelling van de overheidsfinanciën, zowel op de inkomsten als de uitgavenzijde van de begroting, en aan de kwaliteit van de begrotingsmaatregelen om te zorgen	om de overgang naar deze nieuwe situatie zonder generieke steun te bevorderen. Ook loopt een deel van het eerder aangekondigde sociaal pakket eind 2021 en in 2022 nog door.⁷ Het kabinet ondersteunt de economie in 2022 met bijna 12 miljard aan corona-uitgaven. <i>Herstel- en Veerkrachtfaciliteit</i> Het demissionaire kabinet is van mening dat een stevig en ambitieus nationaal Recovery and Resilience Plan (RRP) nodig is. Het is daarbij wenselijk dat een plan ten volle wordt onderschreven door een volgend kabinet, dat uitvoering zal geven aan het plan. Op dit moment zijn maatregelen in het kader van het RRP onderdeel van de formatiebesprekingen voor een nieuw kabinet. Het kabinet streeft ernaar het Nederlandse plan in het voorjaar van 2022 in te dienen, met oog op de termijnen die gelden voor het toekennen van middelen binnen de Recovery and Resilience Facility (RRF). <i>Groeifonds</i> Het kabinet heeft in 2020 een Nationaal Groeifonds opgericht voor publieke investeringen in het duurzaam verdienvermogen. Hiervoor stelt het kabinet vanaf 2021 voor een periode van vijf jaar een bedrag van 20 miljard euro beschikbaar. Het fonds heeft als doel het duurzaam verdienvermogen te vergroten door te investeren in kennisontwikkeling, research and development en innovatie, en infrastructuur. Op deze manier wordt er geïnvesteerd in onze productiviteit, waardoor we onze welvaart in brede zin kunnen vergroten en maatschappelijke uitdagingen aan kunnen pakken. Naast het beoogde effect op de langetermijngroei, kunnen de investeringen ook bijdragen aan economische groei en herstel op de korte termijn. Een onafhankelijke adviescommissie adviseert het kabinet over de bekostiging van ingediende voorstellen. In de eerste en tweede ronde betreft het voorstellen die (in samenwerking met het veld) ontwikkeld zijn door ministeries. Vanaf de derde ronde zal het mogelijk zijn voor veldpartijen om daarnaast direct voorstellen in te dienen bij het fonds. In de eerste ronde is er voor 216 miljoen euro aan middelen toegekend, voor 430 miljoen euro voorwaardelijk toegekend en voor 3,5 miljard euro gereserveerd. LSA 3 <i>Samenstelling overheidsfinanciën voor duurzaam en inclusief herstel</i> Vanwege de demissionaire status van het kabinet is dit ontwerpbegrotingsplan anders dan gebruikelijk en is het kabinet terughoudender op een aantal dossiers. Op enkele terreinen neem het kabinet wel maatregelen die het noodzakelijk acht, waaronder klimaatbeleid.
---	--

⁷ De kabinetsbrieven over de steunpakketten zijn te raadplegen via onderstaande links:

[Kamerbrief over noodpakket banen en economie | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

[Kamerbrief Noodpakket banen en economie 2.0 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

[Kamerbrief Steun- en herstellapakket | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

[Kamerbrief steun- en herstellapakket 3e kwartaal 2021 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

[Kamerbrief over steunpakket in het derde kwartaal en aankondiging steunpakket vierde kwartaal | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

voor een duurzaam en inclusief herstel. Geef prioriteit aan duurzame en groeibevorderende investeringen, met name ter ondersteuning van de groene en digitale transitie. Geef prioriteit aan structurele budgettaire hervormingen die bijdragen aan het financieren van beleidsprioriteiten en de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op de lange termijn, met inbegrip van de versterking van de dekking, toereikendheid en duurzaamheid van gezondheids- en socialezekerheidsstelsels voor iedereen. (Pay particular attention to the composition of public finances, both on the revenue and expenditure sides of the budget, and to the quality of budgetary measures, to ensure a sustainable and inclusive recovery. Prioritise sustainable and growth-enhancing investment, notably supporting the green and digital transition. Give priority to fiscal structural reforms that will help provide financing for public policy priorities and contribute to the long-term sustainability of public finances, including by strengthening the coverage, adequacy, and sustainability of health and social protection systems for all.)	Het kabinet investeert ruim 6,7 miljard euro extra in klimaatmaatregelen, bovenop het bestaande klimaatbeleid. Dit pakket is erop gericht om uitvoering te geven aan het Urgenda-vonnis, beoogt extra emissiereductie te realiseren en om te werken aan de energie-infrastructuur van de toekomst. Het grootste deel van deze middelen, 3 miljard euro, gaat naar een ophoging van de SDE++ subsidie. Deze regeling draag bij aan verduurzaming via stimulering van verschillende technologieën in de gebouwde omgeving, mobiliteit, glastuinbouw en industrie. Ook trekt het kabinet 1,3 miljard euro uit voor infrastructuurprojecten op het terrein van waterstof en warmte en reserveert 600 miljoen euro extra voor het stimuleren van nulemissievoertuigen. <i>Digitale Skills</i> Initieel onderwijs kan een goede bijdrage leveren aan de ontwikkeling van digitale vaardigheden. Daarom worden er specifieke strategieën op digitaal onderwijs geïmplementeerd in het primair, middelbaar en hoger onderwijs. Daarnaast wordt op het moment een meerjarige herziening van het curriculum voorbereid, wat zou moeten resulteren in versterkt onderwijs in digitale geletterdheid en vaardigheden. Ook heeft het kabinet het programma ‘Tel mee met Taal’ voortgezet, wat als doel heeft om de basisvaardigheden (taal, rekenen, digitaal) van volwassenen te verbeteren en zo de transitie naar digitale vaardigheden te versnellen. Verder heeft het kabinet in de Nederlandse digitaliseringsstrategie (2021) ‘digitale vaardigheden en inclusie’ als een van de hoofdprioriteiten gedefinieerd. Onderdeel van de strategie is om docenten gericht te ondersteunen bij het verbeteren van hun digitale vaardigheden en de verbetering van digitale leermiddelen. Het kabinet onderneemt ook actie om de overgang van onderwijs naar de arbeidsmarkt te verbeteren. Zo wordt regionale samenwerking tussen het onderwijs en ondernemers gestimuleerd, via publiek-private samenwerkingen. <i>Sociale zekerheid</i> De zeer lage werkloosheid in Nederland, gecombineerd met een hoge arbeidsmarktparticipatie maken dat de houdbaarheid van de sociale zekerheid, de zorg en de pensioenen voldoende geborgd is, ook voor de langere termijn. Ook het toekomstbestendiger maken van het Nederlandse pensioenstelsel, via het nieuwe pensioencontract, waarover in 2020 werd gerapporteerd, draagt daaraan in belangrijke mate bij. Het conceptwetsvoorstel voor het nieuwe pensioencontract is inmiddels in openbare consultatie geweest, en het streven is dat het wetsvoorstel na onder andere nog de parlementaire behandeling in januari 2023 in werking zal treden.⁸ <i>Houdbaarheid op de lange termijn</i> Het ontwerpbegrotingsplan voor 2022 toont dat de overheidsfinanciën naar verwachting goed uit de coronacrisis komen, maar er zijn wel risico's en onzekerheden. Er zijn verschillende uitdagingen voor gezonde overheidsfinanciën: 1) de langetermijntonwikkeling
--	--

⁸ Zie ook de meest recente Kamerbrief [Stand van zaken uitwerking pensioenakkoord | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

	van de overheidsfinanciën. Daarbij speelt de verwachte stijging van de zorguitgaven een belangrijke rol; 2) Het omgaan met economische onzekerheden op lange termijn, zoals een onzekere rente en de economische gevolgen die het eventueel opnieuw ontstaan van schuldenproblematiek in andere Europese landen zou hebben. Bij het opengaan en het opleven van de economie na de coronacrisis kan het begrotingsbeleid weer terugkeren naar normaal. Prudent begrotingsbeleid op de lange termijn kan voor de nodige buffers zorgen om deze risico's het hoofd te bieden.
--	--

HOOFDSTUK 7:

VERSCHIL TEN OPZICHTE VAN HET MEEST RECENTE STABILITEITSPROGRAMMA

De overheidsfinanciën zijn lichtelijk verslechterd ten opzichte van het Stabiliteitsprogramma 2021. Aanvullende coronagerelateerde maatregelen en andere urgente dossiers, zoals klimaatuitgaven en criminaliteitsbestrijding, zijn sinds het meest recente Stabiliteitsprogramma toegevoegd en hebben het saldo verder belast.

Tabel 7.1 Verschil ten opzichte van het meest recente Stabiliteitsprogramma

		2020	2021	2022
	ESA Code B.9	% bbp	% bbp	% bbp
Overschot/-tekort van de overheid				
Stabiliteitsprogramma		-4,3	-5,9	-1,7
Ontwerpbegrotingsplan		-4,3	-6,0	-2,4
<i>Vershil</i>		0,0	-0,1	-0,7

Sinds het Stabiliteitsprogramma 2021 zijn de projecties over economische groei verbeterd. Het Nederlands economisch herstel is krachtiger dan voorzien, waardoor de aandacht is verlegd van directe steunmaatregelen naar economische transitie, met name klimaat en digitalisering.

Vershil ramingen Europese Commissie en Centraal Planbureau

	EC - lenteraming	EC - zomerraming	Miljoenennota
--	------------------	------------------	---------------

	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Bbp-groei	2,3%	3,6%	3,3%	3,3%	3,9%	3,5%
Overheidssaldo	-5,0%	-1,8%			-6,0%	-2,4%
Overheidsschuld	58,0%	56,8%			57,8%	57,7%

Bron: EC, CPB

De Commissie is ten opzichte van het CPB wat pessimistischer over de groei in 2021 en 2022. Bij de zomerraming ging de Europese Commissie namelijk uit van een bbp-groei van 3,3 procent voor zowel 2021 als 2022. Het CPB daarentegen raamt een groei van 3,9 procent in 2021 en 3,5 procent in 2022. Een groot deel van de hogere groeiverwachting voor 2021 is toe te schrijven aan de hogere (feitelijke) inhaalgroei van de afgelopen maanden.

Het overheidssaldo is op basis van de CPB-ramingen in de Miljoenennota negatiever dan in de lenteraming van de Europese Commissie. Voor de jaren 2021 en 2022 raamt de Commissie namelijk begrotingstekorten van respectievelijk 5,0 en 1,8 procent van het bbp. Tegenover snel verbeterende economische ontwikkelingen in 2021 staan aanvullende coronamaatregelen en andere urgente dossiers, zoals klimaat uitgaven en criminaliteitsbestrijding, die sinds de lenteraming van de Europese Commissie zijn toegenomen en het saldo verder belasten.

De overheidsschuld is volgens de CPB-raming in 2021 lager dan voorspeld in de meiraming van de Europese Commissie, maar in 2022 hoger. Volgens de Commissie zou de schuldquote uitkomen op 58,0 procent van het bbp in 2021. Het verschil is deels het gevolg van een noemereffect, aangezien de economie sneller terugveert volgens de CPB-raming. Vanwege de additionele uitgaven op urgente dossiers en verlengde coronamaatregelen (voor zowel 2021 als 2022) daalt de schuldquote in 2022 volgens de CPB-raming minder sterk dan in de raming van de Europese Commissie.

HOOFDSTUK 8:

VERDELINGSEFFECTEN VAN DE BELANGRIJKSTE MAATREGELEN OP HET GEBIED VAN INKOMSTEN EN UITGAVEN

De koopkrachtontwikkeling is ongeveer neutraal. Mede door de steunpakketten zijn de gevolgen van de coronacrisis voor de economie beperkt gebleven. Zo zijn de gevolgen voor de werkloosheid, en voor de koopkracht, beperkt gebleven. Het koopkrachtbeeld laat zien hoe het gemiddelde besteedbaar inkomen van huishoudens zich ontwikkelt. In het koopkrachtbeeld wordt aangenomen dat er niets verandert in de persoonlijke omstandigheden van huishoudens (ook wel statische koopkracht genoemd). Het koopkrachtbeeld is licht positief. Van de hieronder getoonde voorbeeldhuishoudens gaan alleen de alleenverdieners er relatief op achteruit, wat toe te schrijven is aan de afbouw van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting. Het kabinet heeft een aantal kleine maatregelen genomen om te zorgen dat de koopkrachtontwikkeling evenwichtig is. Zo zijn de zorgtoeslagen en het kindgebonden budget geïntensiveerd om onder andere sociale minima en alleenverdieners te ondersteunen, en wordt voor alleenverdieners en hogere inkomens de arbeidskorting langzamer afgebouwd.

Tabel 8. Koopkrachtontwikkeling voor verschillende groepen huishoudens (%)

	2022
Inkomensgroep	
1 ^e	0,2

2^e		0,1
3^e		0,1
4^e		0,1
5^e		0,0
Inkomensbron		
Werkenden		0,1
Uitkeringsgerechtigden		0,2
Gepensioneerden		0,1
Huishoudtype		
Tweeverdieners		0,1
Alleenstaanden		0,1
Alleenverdieners		-0,1
Gezinssamenstelling		
Met kinderen		0,1
Zonder kinderen		0,1
Alle huishoudens		0,1

BIJLAGE 1:

METHODOLOGISCHE ASPECTEN, MET INBEGRIIP VAN DE GERAAMDE EFFECTEN VAN GEAGGREGEERDE BEGROTINGSMAATREGELEN OP DE ECONOMISCHE GROEI

Tabel B1.1 Methodologische aspecten

Technische raming	Stappen voor het budgettaire proces waarvoor het gebruikt is	Belangrijke kenmerken van gebruikt model/ techniek
SAFFIER II	macrovoorspelling voor de Nederlandse economie op korte en middellange termijn	macro-econometrisch model
MIMOSI	ramingen koopkracht, loonkosten, sociale zekerheid en loon- en inkomstenheffing	microsimulatiemodel
MICSIM	raming beleidseffecten op structureel arbeidsaanbod	algemeen evenwichtsmodel
ISIS	raming trendmatige structureel arbeidsaanbod	HP-filter
TAXUS	korte en middellange termijnramingen van belastingen (m.u.v. loon- en inkomstenbelasting)	detailraming belastingontvangsten
ZOEM	raming werkgelegenheid zorg en zorguitgaven	rekenkundig model voor werkgelegenheid zorg en voor zorguitgaven op korte en middellange termijn
Overheidsrekening	raming van werkgelegenheid overheid en collectieve uitgaven en inkomsten m.u.v. belastingen, zorg en sociale zekerheid	gedetailleerd rekenkundig model voor werkgelegenheid overheid en voor totale overheidsfinanciën op korte en middellange termijn
EVIIEWS in combinatie met software van de EC	raming output gaps	econometrisch model

Instrumenten voor modellering zijn gebruikt:

- bij het opstellen van macro-prognoses
- bij het ramen van inkomsten en uitgaven bij een scenario van ongewijzigd beleid
- bij het ramen van de verdelingseffecten van de belangrijkste maatregelen op het gebied van inkomsten en uitgaven
- bij het kwantificeren van de in de Ontwerpbegroting op te nemen maatregelen inzake inkomsten en uitgaven
- bij het onderzoek naar de doelgerichtheid van de hervormingen in het Ontwerpbegrotingsplan ten aanzien van de streefdoelen van de Unie-strategie voor groei en werkgelegenheid en de landenspecifieke aanbevelingen.

BIJLAGE 2:

TABELLEN ONTWERPBEGROTINGSPLAN

Tabel 0.i) Basisaannamen

In procenten	2019	2020	2021
Kortetermijnrente (jaarlijks gemiddelde)	-0,4	-0,5	-0,5
Langetermijnrente (jaarlijks gemiddelde)	-0,4	-0,3	-0,3
USD/EUR-wisselkoers (jaarlijks gemiddelde)	1,14	1,19	1,18
Nominale effectieve wisselkoers	2,1	0,8	-0,1
Wereld, exclusief EU 28, bbp-groei	-2,4	6,4	4,5
Bbp-groei in EU 28	-3,2	6,1	4,5
Groei van relevante buitenlandse markten	-6,6	4,9	4,3
Wereldinvoervolumes, exclusief EU	-9,3	6,6	6,6
Olieprijzen (Brent, USD/vat)	-8,3	8,8	4,7

Tabel 0.ii) Voornaamste aannamen.

	2020	2021	2022
1. Externe context			
a. Prijzen van grondstoffen (rondstoffen exclusief energie (HWWI), euro's)	-25,5	61,1	0,6
b. Spreads ten aanzien van Duitse obligaties	0,1	0,0	0,0
2. Begrotingsbeleid			
a. Financieringsoverschot/-tekort van de overheid	-34,0	-50,7	-21,3
b. Bruto overheidsschuld	434,9	490,9	516,6
3. Monetair beleid/ Financiële sector/aannamen betreffende rentevoeten			
a. Rente:			
i. Euribor			
ii. Depositorrente			
iii. Rente op leningen			
iv. Vervalrendement van overheidsobligaties van 10 jaar	-0,4	-0,3	-0,3
b. Evolutie van deposito's			
c. Evolutie van leningen			
d. Trends in oninbare leningen (NPLs)			
4. Demografische trends			
a. Evolutie van actieve bevolking	0,4	0,3	1,2
b. Afhankelijkheidsgraad	71,1	70,9	71,7
5. Structuurbeleid			

Tabel 1.a. Macro-economische vooruitzichten

In procenten bbp		2020	2020	2021	2022
	ESA-Code	(mld. euro's)			
1. Reëel bbp	B1*g	800,1	-3,8	3,9	3,5
1.1. waarvan toe te schrijven aan het geraamde effect van geaggregeerde begrotingsmaatregelen op economische groei					
2. Potentieel bbp			1,3	1,6	1,2
<i>Waarvan bijdragen:</i>					
- arbeid			0,7	0,8	0,3
- kapitaal			0,4	0,5	0,5
- totale factorproductiviteit			0,2	0,3	0,3
3. Nominaal bbp	B1*g		-1,6	6,2	5,3
<i>Componenten van reëel bbp</i>					
4. Consumptieve bestedingen	P.3	335,2	-6,6	2,4	5,8
5. Consumptieve bestedingen van de overheid	P.3	207,6	1,0	6,0	1,5
6. Bruto-investeringen in vaste activa	P.51	170,4	-4,1	4,4	2,4
7. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden (% van bbp)	P.52 + P.53	3,5	-0,3	-0,6	0,2
8. Uitvoer van goederen en diensten	P.6	622,9	-4,8	6,8	5,4
9. Invoer van goederen en diensten	P.7	539,6	-5,5	6,5	6,4
<i>Bijdragen tot groei van reëel bbp</i>					
10. Finale binnenlandse vraag		713,3	-3,6	3,3	3,2
11. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	P.52 + P.53	3,5	-0,3	-0,6	0,2
12. Saldo goederen- en dienstentransacties van het buitenland	B.11	83,3	0,0	0,9	-0,1

Tabel 1.b. Prijsontwikkelingen

Mutaties	2020	2021	2022
1. Bbp-deflator	2,3	2,3	1,8
2. Deflator van de particuliere consumptie	1,5	2,1	1,8
3. Geharmoniseerd indexcijfer van de consumptieprijzen (HICP)	1,1	1,9	1,8
4. Deflator van de publieke consumptie	2,7	2,7	1,2
5. Investeringsdeflator	2,9	3,3	2,9
6. Uitvoerprijsdeflator (goederen en diensten)	-2,5	5,8	1,2
7. Invoerprijsdeflator (goederen en diensten)	-3,4	6,8	1,3

Tabel 1.c. Arbeidsmarktontwikkelingen

Mutaties		2020	2020	2021	2022
	ESA-Code	niveau			
1. Werkgelegenheid, personen		9544,1	-0,5	0,9	1,1
2. Werkgelegenheid: gewerkte uren		13427,1	-2,7	2,3	1,8
3. Werkloosheidscijfer (%)		356,6	3,8	3,4	3,5
4. Arbeidsproductiviteit, personen		83,8	-3,3	2,9	2,4
5. Arbeidsproductiviteit, gewerkte uren		59,6	-1,2	1,4	1,4
6. Beloning van werknemers	D.1	402,6	3,5	2,9	3,0
7. Beloning per werknemer		42,2	7,0	-0,3	1,3

Tabel 1.d. Sectorale saldi

In procenten bbp		2020	2021	2022
	ESA-Code			
1. Vorderingenoverschot/-tekort t.a.v. het buitenland	B.9	7,0	8,2	8,9
<i>Waarvan:</i>				
- Saldo goederen en diensten		10,4	10,6	10,0
- Saldo primaire inkomsten en overdrachten		-1,7	-0,6	0,0
- Kapitaalrekening		-1,7	-1,8	-1,2
2. Vorderingenoverschot/-tekort van de particuliere sector	B.9	11,1	13,4	11,1
3. Vorderingenoverschot/-tekort van de overheid	B.9	-4,2	-5,4	-2,3
4. Statistische verschillen				

Tabel 2.a Begrotingsdoelstellingen van de overheid uitgesplitst naar subsector

In procenten bbp		2021	2022
	ESA-Code		
Vorderingenoverschot/-tekort naar subsector			
1. Overheid	S.13	-6,0	-2,4
2. Centrale overheid	S.1311	-6,8	-2,7
3. Deelstaatoeverheid	S.1312		
4. Lagere overheid	S.1313	-0,3	-0,3
5. Wettelijke socialeverzekeringsinstellingen	S.1314	1,1	0,6
6. Rente-uitgaven	D.41	0,5	0,4
7. Primair saldo		-5,5	-2,0
8. Eenmalige en andere tijdelijke maatregelen		0,0	0,0
8a. <i>waarvan aan de inkomstenkant</i>		0,0	0,8
8b. <i>waarvan aan de uitgavenkant</i>		0,0	-0,8
9. Groei van het reële bbp (%) (= 1 in tabel 1.a)		3,9	3,5
10. Groei van het potentiële bbp (%) (= 2 in tabel 1.a)		1,6	1,2
bijdragen:			
- arbeid		0,8	0,3
- kapitaal		0,5	0,5
- totale factorproductiviteit		0,3	0,3
11. Output gap (% van het potentiële bbp)		-1,7	0,5
12. Cyclisch begrotingsonderdeel (% van het potentiële bbp)		-1,0	0,3
13. Conjunctuurgezuiverd saldo (1-12) (% van het potentiële bbp)		-5,0	-2,7
14. Conjunctuurgezuiverd primair saldo (13+6) (% van het potentiële bbp)		-4,5	-2,3
15. Structureel saldo (13-8) (% van het potentiële bbp)		5,0	2,7

Tabel 2.b Ontwikkelingen in de schuldpositie van de totale overheid

In procenten bbp		2021	2022
	ESA-Code		
1. Brutoschuld		57,8	57,7
2. Variatie in brutoschuld		3,1	0,0
<i>Bijdragen tot variatie in brutoschuld</i>			
3. Primair saldo (=post 7 in tabel 2.a.i)		-5,5	-2,0
4. Rente-uitgaven (=post 6 in tabel 2.a.i)	D.41	0,5	0,4
5. Stock-flow adjustment		-2,8	-2,3
<i>Waarvan:</i>			
- Verschillen tussen liquide middelen en transitoren		0,8	0,3
-Nettoaccumulatie van financiële activa		0,4	0,2
<i>Waarvan:</i>			
- van privatiseringen		0,1	0,1
- waarderingseffecten en andere			
p.m.: impliciete rente op schuld		0,8	0,7
Andere relevante variabelen			
6. Liquide financiële activa		-1,1	0,2
7. Netto financiële schuld (7=1-6)		58,9	57,6
8. Schulddelging (bestaande obligaties) sinds het einde van het voorgaande jaar		1,9	3,4
9. Percentage van de schuld in vreemde valuta*		0,0	0,0
10. Gemiddelde looptijd		7,6	7,6

Tabel 2.c Voorwaardelijke verplichtingen

In procenten bbp	2021	2022
Overheidsgaranties	24,8	23,6
<i>Waarvan gerelateerd aan de financiële sector</i>	19,7	18,7

Tabel 3.1 Doelstellingen inzake overheidsuitgaven en -inkomsten, uitgesplitst naar belangrijkste onderdelen

In procenten bbp		2021	2022
Overheid (S.13)	ESA-Code		
1. Totaal inkomsten in ongewijzigd beleid	TR	42,88	42,2
<i>Waarvan:</i>			
1.1. Belastingen op productie en invoer	D.2	12,1	12,1
1.2. Belastingen op inkomen, vermogen enz.	D.5	12,9	13,0
1.3. Vermogensheffingen	D.91	0,3	0,3
1.4. Sociale premies	D.61	13,4	12,9
1.5. Inkomen uit vermogen	D.4	0,4	0,4
1.6. Andere		3,6	3,5
p.m.: Belastingdruk (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		38,8	38,3
2. Totaal uitgaven in ongewijzigd beleid	TE	48,1	44,5
<i>Waarvan:</i>			
2.1. Beloning van werknemers	D.1	8,6	8,5
2.2. Intermediair verbruik	P.2	6,9	6,3
2.3. Sociale uitkeringen	D.62	22,1	21,8
<i>Waarvan: werkloosheidsuitkeringen</i>	D.632	1,3	1,3

2.4. Rente-uitgaven	D.41	0,5	0,4
2.5. Subsidies	D.3	3,8	1,6
2.6. Bruto-investeringen in vaste activa	P.51	3,7	3,5
2.7. Kapitaaloverdrachten	D.9	0,6	0,6
2.8. Andere		1,9	1,7

Tabel 4.a Doelstellingen inzake overheidsuitgaven en -inkomsten, uitgesplitst naar belangrijkste onderdelen

In procenten bbp		2021	2022
Overheid (S.13)	ESA-Code		
1. Totaal inkomsten in ongewijzigd beleid	TR	42,8	42,2
<i>Waarvan:</i>			
1.1. Belastingen op productie en invoer	D.2	12,1	12,1
1.2. Belastingen op inkomen, vermogen enz.	D.5	12,9	13,0
1.3. Vermogensheffingen	D.91	0,3	0,3
1.4. Sociale premies	D.61	13,4	12,9
1.5. Inkomen uit vermogen	D.4	0,4	0,4
1.6. Andere		3,6	3,5
p.m.: Belastingdruk (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		38,8	38,3
2. Totaal uitgaven in ongewijzigd beleid	TE	48,1	44,5
<i>Waarvan:</i>			
2.1. Beloning van werknemers	D.1	8,6	8,5
2.2. Intermediair verbruik	P.2	6,9	6,3
2.3. Sociale uitkeringen	D.62	22,1	21,8
<i>Waarvan: werkloosheidsuitkeringen</i>	D.632	1,3	1,3
2.4. Rente-uitgaven	D.41	0,5	0,4
2.5. Subsidies	D.3	3,8	1,6
2.6. Bruto-investeringen in vaste activa	P.51	3,7	3,5
2.7. Kapitaaloverdrachten	D.9	0,6	0,6
2.8. Andere		1,9	1,7

Tabel 4.b Bedragen die van de uitgavenregel moeten worden uitgesloten

In procenten bbp	2020 (miljard euro)	2020	2021	2022
	ESA-Code			
1. Uitgaven voor EU-programma's die volledig door inkomsten van EU-fondsen worden gedekt		0,2	0,0	0,0
1a. Investeringsuitgaven die volledig door inkomsten van EU-fondsen worden gedekt		0,1	0,0	0,0
2. Cyclische uitgaven voor werkloosheidsuitkeringen*		0,4	0,0	-0,0
3. Effect van discretionaire inkomstenmaatregelen		-9,1	-1,1	0,3
4. Bij wet verplicht gestelde inkomstenstijgingen		-0,8	-0,1	0,2

*Deze post bevat: WW, bijstand zelfstandigen, uitvoeringskosten UWV, uitkeringslasten IOW, mobiliteitsbonus oudere uitkeringsgerechtigde en arbeidsgehandicapten, BUIG en ontvangsten UFO

4.c.i) Overheidsuitgaven voor onderwijs, gezondheidszorg en werkgelegenheid

In procenten		2021	2022	
	% bbp	overheidsuitgaven	% bbp	overheidsuitgaven
Onderwijs	4,8	40,7	4,5	40,0
Gezondheidszorg	8,9	75,2	8,0	71,5
Werkgelegenheid*	0,3	2,8	0,3	2,6

*Deze post bevat: participatiebudget en WSW (vanaf 2015 via sociaal deelfonds), re-integratietrajecten AO, arbeidsparticipatie 50+, sectorplannen, overgangsregeling levensloop, premiekorting jongeren, startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid, aanpak jeugdwerkloosheid en lage-inkomensvoordeel.

4.c.ii) Classificatie van overheidsfuncties

In procenten bbp		2021	2022
Overheidsfuncties	COFOG-code		
1. Algemene overheidsbestuur	1	2,3	2,3
2. Defensie	2	0,9	0,9
3. Openbare orde en veiligheid	3	1,4	2,5
4. Economische zaken	4	4,2	2,5
5. Milieubescherming	5	0,1	0,1
6. Huisvesting en gemeenschappelijke voorzieningen	6	0,1	0,1
7. Gezondheid	7	8,9	7,9
8. Recreatie, cultuur en godsdienst	8	0,4	0,3
9. Onderwijs	9	4,8	4,6
10. Sociale bescherming	10	12,6	12,2
11. Totale uitgaven (=post 2 in tabel 2.c.i)	TE	44,4	39,7

Extra tabel 1a. Hoeveelheid garanties uitgegeven/aangekondigd

Maatregelen		Maximum amount of contingent liabilities ¹ (% of GDP)	Estimated take-up (% of GDP)
In reactie tot COVID-19	Zie tabel 1b 'Nederlandse garanties met betrekking tot COVID-19'	4,9%	0,008%
	<i>Waarvan gerelateerd aan de Europese Unie</i>	4,2%	0,00001%
	Subtotaal	4,9%	0.008%
Overig	Zie tabel 1c 'Overige Nederlandse garanties'	19,9%	0.029%
	Subtotaal	19,9%	0.029%
Total		24,8%	0.1%

Extra tabel 1b. Nederlandse garanties met betrekking tot COVID-19.

			Uitstaande garanties	Ge- raamd te ver- lenen	Ge- raamd te ver- vallen	Uitstaande garanties	Garan- tie-pla- fond	Ge- raamd te ver- lenen	Ge- raamd te ver- vallen	Uit- staande garan- ties	Garan- tie-pla- fond	To- taal- pla- fond
b	a	Omschrijving	2020	2021	2021	2021	2021	2022	2022	2022	2022	
IXB	4	Support to mitigate Unemployment Risks in an Emergency (SURE)	6.071,2	62,5		6.133,7				6.133,7		6.133,7
IXB	4	Next Generation EU (NGEU)	27.401,1	472,4		27.873,5				27.873,5		27.873,5
IXB	4	EIB - pan Europees Garantiefonds	1.301,4			1.301,4				1.301,4		1.301,4
IXB	3	Garantie KLM	2.160,0			2.160,0				2.160,0		2.160,0
IXB	5	Herverzekering leverancierskredieten	11.972,1		11.907,1	65,0				65,0		65,0
XIII	2	BMKB-Corona	426,3	735,0	103,8	1.057,5	735,0		199,9	857,7		
XIII	2	Garantie Ondernemingsfinanciering Corona	557,1	2.100,0	267,8	2.389,3	2.100,0		311,4	2.077,9		
XIII	2	Groeifaciliteit	51,8	85,0	10,8	126,0	85,0	85,0	14,3	196,7	85,0	
XIII	2	Klein Krediet Corona	36,4	250,0	2,9	283,5	250,0		14,1	269,4		
XIV	21	Borgstelling MKB-Landbouwkredieten Corona (BL-C)*	54,5	125,5		180,0			14,0	166,0		180,0
XVI	1	Garantie Stichting Open Nederland		2,5		2,5			2,5			2,5
XVI	1	Garantie testmaterialen	214,4	6,6	221,0							
XVI	1	Garantstelling analysecapaciteit (Covid-19)		151,6	151,6							
Subtotaal coronagerelateerde garanties			50.246	3.991	12.665	41.572	3.170	85	556	41.101	85	37.716
subtotaal reguliere garanties			183.185	11.960	26.093	169.052	11.383	11.407	10.649	169.810	11.361	147.658
Totaal			233.431	15.951	38.758	210.624	14.553	11.492	11.205	210.911	11.446	185.374

Extra tabel 1c. Overige Nederlandse garanties.

			Uitstaande garanties	Ge- raamd te ver- lenen	Ge- raamd te ver- vallen	Uitstaande garanties	Garan- tie-pla- fond	Ge- raamd te ver- lenen	Ge- raamd te ver- vallen	Uitstaande garanties	Garan- tie-pla- fond	Totaal- plafond
b	a	Omschrijving	2020	2021	2021	2021	2021	2022	2022	2022	2022	
V	3	Raad van Europa	176,7			176,7				176,7		176,7
VIII	7	Bouwleningen academische ziekenhuizen	138,5			138,5				138,5		138,5
VIII	14	Achterborgovereenkomst NRF	350,9	27,4	17,3	361,0				361,0		380,0
VIII	14	Indemniteitsregeling	70,9	140,8	37,1	174,6				174,6		300,0
IXB	2	Single Resolution Fund	4.163,5			4.163,5				4.163,5		4.163,5
IXB	2	WAKO (kernongevallen)	9.768,9		568,9	9.200,0				9.200,0		9.200,0
IXB	3	Financieringsmaatschappij voor ontwikkelingslanden (FMO)	5.507,0			5.507,0				5.507,0		5.507,0
IXB	4	Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)	672,3	6,6		678,9				678,9		678,9
IXB	4	DNB - deelneming in kapitaal IMF	43.152,4		14.832,1	28.320,3				28.320,3		28.320,3
IXB	4	European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)	589,1			589,1				589,1		589,1
IXB	4	European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM)	2.771,6	2,7		2.774,3				2.774,3		2.774,3
IXB	4	European Financial Stability Facility (EFSF)	34.154,2			34.154,2				34.154,2		34.154,2

IXB	4	European Investment Bank (EIB)	11.796,0			11.796,0				11.796,0		11.796,0
IXB	4	European Stability Mechanism (ESM)	35.423,7		60,1	35.363,7			24,7	35.338,9		35.363,7
IXB	4	Kredieten EU-betalingsbalanssteun	3.712,0	64,0		3.776,0				3.776,0		3.776,0
IXB	4	Wereldbank	4.932,1	48,6		4.980,7				4.980,7		4.980,7
IXB	5	Exportkredietverzekering	18.842,1	10.000,0	10.000,0	18.842,1	10.000,0	10.000,0	10.000,0	18.842,1	10.000,0	
XIII	2	Borgstelling MKB Kredieten (BMKB)	1.806,7	765,0	401,1	2.170,5	765,0	765,0	438,1	2.497,4	765,0	
XIII	2	Garantie Ondernemingsfinanciering (GO)	404,0	400,0	46,2	757,8	400,0	400,0	60,5	1.097,3	400,0	
XIII	2	Microkredieten	130,0	17,4	17,4	130,0			13,9	116,1		130,0
XIII	2	MKB-financiering	228,2	0,0		228,2				228,2		268,2
XIII	4	Aardwarmte	12,6	66,6		79,2	66,6	44,2		123,4	44,2	
XIV	2 1	Borgstelling MKB-Landbouwkredieten (BL, BL plus en landbouwinnovatie)	329,4	78,2	33,0	374,6	78,2	78,2	38,0	414,8	78,2	
XIV	2 2	Garantie voor natuurgebieden en landschappen	305,3		20,4	284,9			20,1	264,8		305,3
XVI	2 & 3	Instellingen voor de gezondheidszorg	195,4		29,8	165,6			27,6	138,0		165,6
XVII	1	Garantie Dutch Good Growth Fund (DGGF)	124,3	50,0		174,3		50,0		224,3		675,0
XVII	1	Garantie DRIVE	52,4			52,4	55,0			52,4	55,0	
XVII	1	Dutch Trade and Investment Fund (DTIF)	18,9	24,0		42,9		24,0		66,9		140,0
XVII	3	International Finance Facility for Education (IFFEd)		222,5		222,5				222,5		222,5
XVII	5	Garanties Regionale Ontwikkelingsbanken	3.063,8		14,6	3.049,2			10,2	3.039,1		3.067,3
Overig			291,9	46,0	14,7	323,2	18,4	45,6	16,2	352,6	18,4	347,2
Subtotaal reguliere garanties			183.185	11.960	26.093	169.052	11.383	11.407	10.649	169.810	11.361	147.658